

Чай, уруглар, күш-ажыл

Дыштанмышаан ажылдаар

Ийн чыл бурунгаар түрө-дүр. «Искра» колхозун баштап чар хураалында ийди-дүр. Ээди уругларын дыйтанымшаан, хостуг шай чон организастарынын айтканы кымы-даа дүрө-дүр турар. Чүпү кылаа чогуура? Чамдык уругтар ада-иелери-биле кады мрак чаалактарже чорук каар, бир чамдыктары чок-ла болза хойгырткы, ситен бригаданын ажалдаар. А мичаарга се-зонгуг ажылдар араанда үдө уругтар кодуунда хай-гаарал чок артар. Оларын бир черге мөңсөп, ажалыг ажал-херектерже хаара тут-са деп бодал мичан тыттып келген.

Баштап чарнаа хураалыга чугаалашкан айтканын ка-дан бүрүтү дөтсөп. Ыланчын шолуда күш-ажыл башкыла, көдө Совет депутат Дам-дын-оол Сагалаевич Ховалыг омагай ооруп, айтканын чөптүг шийиреттешкенге сөткөд хашан. Хамык-ла чүвө оон-биле кайып бүдө бээр деп. Шантаралынын айтканын, моондактар тур-гуулаан, оуу нини күш-биле ажал эркен.

Баштайгы үдө колхозтун логса шолун өөрешчилерге бүрүтү-биле быжыктаан. Өөрешчилер ситен кезилде-де, кукуруза ажаап өстүр-гөшкө база киржин турган-лар. Ажал-ип-даа хаймыкан. Баштайгы чыда-ла уругтар каустанын байлак дүжүдү ташылар.

Уругтарын ажал-чөптүг ташылар. Тоску классы Светлана Иргит, Тоня Куулар

Чемпи амдангы кыдыр белек, өөрүгө мактадып тур-лар. Кол-ла чүвө—уругтар-дын күш-ажыл хамыкты-лы. Бригада тергилер ба-ла тыттып келген. Оларын чыжыг Борис Монгуш, Во-лодя Куулар, Катя Монгуш, Ыргай-оол Монгуш, Тамара Ооржак лээш өскөдөрү-даа адап бээр. Бо чылын база-ла эрестиг ажылдаан, уругтар төлөтүг богурун уругтар шийиреттешкен-деп.

А. ЗАПЧЕВ. ЧУРУНТАРДА: үстүндө — бо чылын колхозта магалык-ла болган, ол дээрже «Чалбыш» буурулже бригаданын ичин холдуг уругтарын ажалы-ла болгой. Адаанда — Бажык-Алаан ортумак школанын күш-ажыл башкысы Д. С. Хо-валыг бригаданын хол-биле си-ген неэп турар бөлүк оолдар-биле ажал-ишчи чугаа кылып тур.

Авторнун фотолары.

АМЫРГАЛААРНЫН НАМДАРЫ

Бир эвес эргекч тутула херек апарган турбаан болза, Амыргалаарын кыска намы-ры кыска-даа бидишпей баар тургай. Богу тогул-чамдыкта харын-даа хөөрөм ышкан: Амыргалаар бодунун дугайын чугаалаарыга дин-гир кара хонуп чок. Ынтал-за-даа ботка хамааржыр чү-пү-даа чакырбас чугаалаар ужурут таварыга бодунун намырын ажалын үндүр-гөшкө оуу шуут албадаан.

Ол намыр болган. Амыр-галаар Тыванын Араттын Ре-волюстун намынга кирер ду-гайында бидиришкенин на-м үрүгө берген. Кезек болганда оуу на-м үрүгден кел дэп болган. Амыргалаар олоон сүрөдөй аарак, үрү-дүрүлүш аалыгы чөдө берген.

Чедип келгендер кон-чуг эки болган дүр, ам Амыр-галаар. Бис силерни ажаа та-нымыр боордун башка, намыр тогушчулук бугу на-м кезе-гүнеринин хураалыга коо-рунчу мурунда намырларын бидириш ажалына бис. Намга кирер кижин чүпү-даа чакырбас ужурут—деп, үрү-дүрүлүш чугаалаан.

Амыргалаар ээон боду-нун ора, кара чамгыс айткыг салган.

Намырларын ажалыга барын бижип алган. Оон соонда экип берип боор ар-гы бе, дартга?

Дартга чүгө болбас боор дээрин Амыргалаарга чуга-лаан.

Амыргалаар чамгыс келген, кезекче чөм шикен соонда, ийн уруг кодууну саржаг-биле долдурган, арыг хөөн-биле өзөктөн чаааан, кадымчы-аргеледиг көргөш, дилээн аналгы чугаалаан:

— Чаа, уругтар авазы, ам удуш чыдып албас сен бе! Мен на-м үрүгө бодунун намырларын ажал-чакыт чо-гу-биле бижеш, чедире ху-лаагө алган кижин болган мен.

Амыргалаар даштыга үрүп келген. Дунуун каа, чагай деп чүвөсө ажал, дээрде би-чин-даа шырмал булут чок. Сактырга. Амыргалаарын эсен бодунун намырларын бижирде бичин-даа сөкөткү, кара чүвө чакырба, бо аас дээр ышкан бол—деп бир-ле кижин чагып турган. «На-мын мурунда бодунун на-мырларын бичин-даа чүвө ар-тырбайн, бижип берин ар-деп ий болган, оон кирип келген. Ол дүргө эвес-даа болза, бодунун намырын бу-зуредиг бижип киришкен. Ол намыр бо-дур:

«ДОНЧУ НАМДАРЫМ»

Менэ бидиштин турары-биле алмрга, ада-мизгүрүмдүм боор тайга куртуг, ийн ма-лдыг улууску отгу мен.

Арат чөпкү баштап турар намын чүпү-даа чакырбас мен. Ачамын намырын би-жиреттешке-де, мээм калдыг кижин бодунун база ажалы-га бээр деп билип олур мен. Ачамын шын ады Чавык, ээон улагдайп келген, Эдис-килээр деп шолалыг апарган кижилер.

Атам бүгү тайга кижилери ышкан, алаа-ла бора-бүдүп турган чоран. Ынтал-за-ла ол ээон улагдайп келген, кижин чугаалаар дээрже, ааска элтепсес кеминг херекти үд-гөткен. Атам Ыдык тайга-ны-га киш сүрүп аянан турган, эвес ол кижилер кытыг чо-

раан болза, Эдискилээр ола-гга киш чорукчулук келген, шөдөн мөңсөп турар харын кайда боор.

Одага кижилер барып уш-кулаан соонда, Эдискилээр ээон үр көзүлөткөн берген турган.

Миниш келген, өлүрткен-норин одаган мракын ары-лаар—деп бодал бажыга кирип келген. Өлүрткен кижилерин ийн намырларын салган, Ыдык намырларын чамгыштыг кырыга дажы-лап экип турда, дап агарып чоруп орган.

Эдискилээр өлүрткеннорин кожа багалаш, чамгышын би-зенинче чан иде кааппа. Хар болган даштар оларын-биле кады тутуш, кошкөткөн ба-дар орта, чер димареп тур-ган. Көшкө мак ылаар кым-даа барбас черже чугулу баткан. Эдискилээр азы мээм ачамын кеминг үдүл-дүн кым-даа көрбөс, чүгө Ыдыктын чамгыштар, дээрде сиздустар көрүп турган. Де-мги кижилерин мөчүдери ка-жан-даа тыгызбас, кымга-даа көзүлөс, кошке оларын ынар бир-ле черде хөржү-дүн каан.

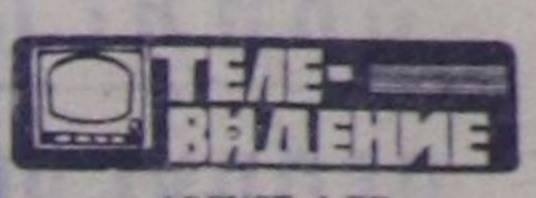
Эдискилээр Ыдык тайга-ны калган, Хараал хемин бажыкче дөтөп көжө берген. Хар үш үш улаштыр кола-майыктан дүжүргөш, уруг хадан хадан, дээр азыр-да, кайда-даа ис-дашты хөөп кааппа.

Атам ол үдүлгөдүн соон-да (оон кыдыг херек кыдып каанып билбес бис), бижик чамыг чок, хадгычак каан болу берген. Ол уйгуу-даа орта удувастаа, дүшөп-не улааран, дөмбөзөр хонар апарган. Оон соонда араан. Ол-ла азырмыдан сөткөп шы-даваан. Бодунун чамгыш чок олурган бижеш, өгдө улуусу үдүрүшкөн, мээм бодунун үдүлгөдүн дугайын чуга-лап бээр турган.

Чүвенин ужурун балбэон бис: «Эдискилээр ажал о-дунга чакыг берип турар-дыр» диктир турган. Бис-тин үш дугаар чугаалашкан кезеңгөсө атам: «Ыдыг кеминг чорук кылбайн чо-руур сен!» деп чагааш, ол-ла дораан бажын кийиштырган, чымдырара берген.

Ачамын үдүлгөдүн ажаа-ла ис чок барбаан. Бай орустар чиде берген кижилерин дил-деп элөөлөп. Оларын ода-лап тыс-лаа баттарын каа тыгар ийн. Орустар ол кезек сында каа малдыг улуусу дыка дүвүрөткенер. Алчыларын тыккан олур-буулаан ап, мал-магалын олур-туп, кижилерин эттен-соп, хөрөжөөннорин күштөп, күч-лөп шаг болганар. Оон чо-руурда Улаанчыл биле Бала-чык дээр ийн чокчуг ажал оолду алган барганар. Олар оон соонда тороон тайга-ны-га кажан-даа экип көлбөзөнөр.

Мен мындыг олуртук кижини өңгө олур келдим. Нам мени алды, албазын бо-до билгин. Мээм бодумда то-дугу чүвө чок. Аалымга а-нап өскөн кижин мен. Ээон улагдайп келген, орус иштер-биле кады Саянын оруун кааппын. Оон соонда Кал-дан-Хамарын оруун база ка-аппын. Мурунда мээм алдым Сөгөдөн дээр чо-роай, ам мени Амыргалаар дээр, кайда-даа чизе-дикыда-даа ылаар бижиткен мен.

АВГУСТ 4 ТЕ КЫЗЫЛДАН
17.00—«Ядымга кем чок». Телефилм.
18.35—Телемөдөлөр.
18.45—«Ферма бурзунге—чет-чир чөм». Дамчылаа.
19.10—Шунту караамга анаа удуру. Уран-чөтөп фильм.
20.20—Телемөдөлөр.
20.35—Чаралдар.
20.40—«Чурукчу Майковский». Документалдык фильм.
21.00—23.15—«Хайыг факан-ныг өзө». Хакасиянын М. Ю. Лермонтов айткыш театрынын шийин (хакас дилга).

АВГУСТ 5-ТЕ МОСКВАДАН
8.00—«Капитан Немонув эл-депиг ортууу» дөт хой сериалыг уран-чөтөп өңүт телефилм-ини баштайгы көргү-зүлгөн. 3-кү, 4-кү се-риалары.

9.45—«Аамын школы». Өд-дүт.
10.15—«Горнистер кийгити харылаар!» Өңүт.
11.10—«Уругтарга фильм». «Вальс» парустары. Уран-чөтөп өңүт телефилм.

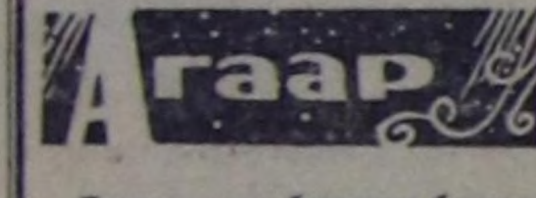
12.20—«Кода: ажал-херекте-ри, шийиреттешкен ажалыгылар». Өңүт.
12.50—«Спортлото» тираж. Өңүт.
13.00—«Бодуну шөп». Рига-дан дамчылаа.

14.25—«Кижин болган хойбу». 14.55—СССР-ин улуусу ар-тия А. Соловьяненко мраклар. Өңүт.
15.05—«Часар».
15.15—«Капитан Немонув эл-депиг ортууу» дөт хой сериалыг уран-чөтөп өңүт телефилм-ини баштайгы көргү-зүлгөн. 3-кү, 4-кү се-риалары.

17.00—«Уе». Информастыг про-грамм. КЫЗЫЛДАН
17.30—«Документалдык филь-мдер программалар».
18.45—«Аалын төвүндө». Дамчылаа.
19.25—«Өдүт чок чорукче орук». Телефилм.
19.40—Телемөдөлөр.
19.55—Чаралдар.

МОСКВАДАН
20.00—Мөдөлөр.
20.15—Телемөдөлөр.
20.35—«Капитан Немонув эл-депиг ортууу» дөт хой сериалыг уран-чөтөп өңүт телефилм-ини баштайгы көргү-зүлгөн. 3-кү, 4-кү се-риалары.

22.10—«Кижин болган хойбу». 22.40—«Спортлото» тираж. Өңүт.
22.50—СССР-ин улуусу ар-тия А. Соловьяненко мраклар.
23.00—23.30—«Уе». Информа-стыг программ.

Бөгү республикага болган Кызылга бүрөп, азыр, да-мкырап чар. Хайт сөгүлдө 5—10 метр кездер. Агарын те-мператураны дагалга 15-20, өскөдөрүн 20-25, Кызылга 21-23 градус чылым.

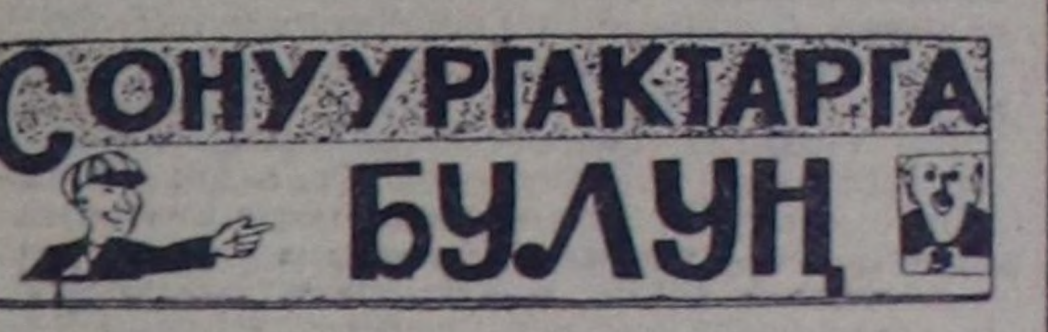
(Дараанын номери пятницада үнер).

Редактор В. С. ПАРАВИН.

АВГУСТ 4-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Хөмө алыш-кын» (2 серия) 9.30, 12.20, 15.10, 18.40, 20.50 шактарда.
«ПОНЕРА»: «Олеола» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, «Мээч чу-гам билли көр даан, алай» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Чырык отче» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: Киночымыд 14.00, «Простараттыг дик-татурамынга үелен эрп-нелер» (2 серия) 15.10, 18.00, 20.30 шактарда.
ЧАПЫГ КИНОТЕАТРА: «База катан куд» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АВГУСТ 5-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Хөмө алыш-кын» (1—2 серия) 9.30, 12.20, «Хөмө алыш» (3—4 серия) 12.20, 15.10, 18.00 шактарда.
«ПОНЕРА»: «Олеола» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, «Мээч чу-гам билли көр даан, алай» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Кызыл калы-на кат» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Хөзүн хо-мудалар» 15.00, «Шагар чыла» 16.50, 18.40, 20.40 шактарда.
ЧАПЫГ КИНОТЕАТРА: «Мякшымдын бүдүжү» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Аң-меңниң саны кажыл?

Марийскиде хой-хөй хемнер, халдар, арга-арыглар ажал-бүрү аң-меңниң өңүт, төрү-рүнгө уугу ужу-дузалай бо-луп турар. Ук республиканын аң-меңниң нини саны чөтүм каа чедип турар чүвө? Ша-к ол айтканын харынып бээр-биле чокта чаа «чизе» кылып чоруткан.

Оон түннөсиде ийди ни-тин-биле 4.300 чыг бугу, үш чүс адыг, беш чүс хире чер-лик хаан бар болган. А арга-арыг нини 30 муң ажал-дык, 3.660 ас, ийн муң хире күзөн бары илэрэи. Хову-шадарде болган хемнерде 15 муң ажал ак коданнар, 5.500

ШЫДЫРАА МАРГЫЛДААЗЫ

Эрзин районун «Комму-низмче орук» колхозтун ажал-кыдыг ажалыг шийидик хостуг үсүн шын ажаллап, спорттун ажал-бүрү хову-ра-дег оолдун маргылдаарын доктаамад организастап чорудуп турар.

Чокта чаа шидыраага колхозтун бирги чери дөт болган маргылдаага 12 эң шийидик шидыраачылар ки-ришкен. Оларын араанын республиканын хоочун шиды-раачыларын бижир, спорттун бо ховурагине бирги раарыкчы С. Идам, ол колхоз-тун чемпиону В. Ондар база обшазып.

Ургучтуу келген спортчу демиседин түннөсиде Кы-зылдын 2-2 ортумак школа-зынын өөрешчилер Олег Ду-гер элза чогуру 11 сандан 10 саны алган, чемпион болган.

О. БОТТУГ-ООЛ.

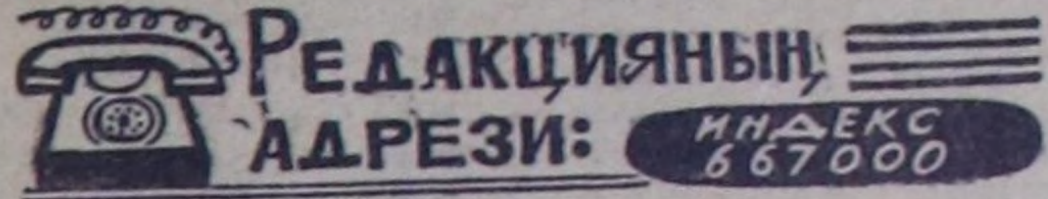
СУГГА БАЙЫРЛАЛ

тинге киргеш, адаа ажалда-ары болган суг хаакчыларын-нын соон маргылдааа кир-ген.

«Нентун-23» деп моторлук хемелерин чарыкыга бир-гип пассаажирлер АТБ-занын селсери Виктор Соро-

ЧУРУКТАРДА: маргылдаа-лар үзүндө. В. ПОВИКОВТУН фотозу.

Тыва АССР-ин Министралар Чөвүлелин Ном үндүрер чер, полиграфия болган ном садымын талаам-биле өрөдөлийн типография. (Кызыл, Шетинки Кравченко аудумчуу, бажык № 1).

Кызыл, Шетинки-Кравченко аудумчуу, бажык № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторун 2-24-63, редакторун оралакчыларын 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдынын 2-31-75, харымсалгалы секретарын 2-23-54, партияк амырал кылдынын 2-37-13, культу-ре кылдынын 2-23-54, көзө ажал-алгы кылдынын 2-21-47, үгөтүр кылдынын 2-22-64, чыгө кылдынын 2-41-27, информация база совет гүргүтү кылдынын 2-20-00, корректорларын 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретарын 2-23-35, солуу калбай баргалда 2-32-75 телефоне болтаар.

Тираж 16331. ЧАПЫГ 1738.
СОЛОН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП УНЕР

TC-01231.